

21. Forsthoff Ernest Lehrbuch des Verwaltungsrechts, 9, neubearbeitete Auflage. – München: C.H. Beck'sche Verlagbuchhandlung, 1966. – 655 s.
22. Allgemeines Verwaltungsrecht von Ulrich Häfeln / Georg Müller / Felix Uhlmann. 5, vollständig überarbeitete Auflage. – Zürich: Schulthess, 2006. – 610 s.
23. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 р. № 2939-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 32. – Ст. 314.
24. Бебик В.М. Глобальне інформаційне суспільство: поняття, структура, комунікації / В.М. Бебик // Інформація і право. – 2011. – № 1 (1). – С. 41-49.

УДК 342.9

ДО ПИТАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ АДВОКАТА

Меєрович Н.А., замісник прокурора

Прокуратура Ленінського району м. Севастополя

Статтю присвячено аналізу відповідальності адвоката в Україні. У зв'язку із цим розглянуто загальне поняття юридичної відповідальності, встановлено види відповідальності адвоката, підстави та порядок його притягнення до неї, зроблено відповідні висновки.

Ключові слова: відповідальність, суспільна відповідальність, юридична відповідальність, адвокат, дисциплінарна відповідальність, дисциплінарне провадження.

Меєрович Н.А. К ВОПРОСУ ОТВЕТСТВЕННОСТИ АДВОКАТА / Прокуратура Ленинского района г. Севастополь, Украина

Статья посвящена анализу ответственности адвоката в Украине. В связи с этим рассмотрено общее понятие юридической ответственности, установлены виды ответственности адвоката, основания и порядок его привлечения к ней, сделаны соответствующие выводы.

Ключевые слова: ответственность, общественная ответственность, юридическая ответственность, адвокат, дисциплинарная ответственность, дисциплинарное производство.

Meyerovych N.A. THE ISSUE OF LAWYER / Office of public prosecutor of the Leninist borough Sevastopol, Ukraine

This article examines the liability lawyer in Ukraine, in this connection deals with general concept of legal liability established types of Lawyer, grounds and procedure for bringing it to her, the correct conclusions.

In the democratic legal state mutual relations are between all participants of public relations, regardless of that it is a separate man (citizen), enterprise, establishment, public organ, of public servant, built on principle of mutual responsibility. Responsibility, on our persuasion, comes forward the criterion of civilized of public relations, it is one of those specific facilities (factors), which guarantee support of integrity and harmony of society, provide domination in him of the mode of legality and law and order.

Responsibility is used individually to each of participants of public relations, that is why the specific of legal status of those or other categories of participants of public relations stipulates the features of their responsibility. It touches advocates, the questions of responsibility of which are well-regulated the special law.

There are a few varieties of legal responsibility, and some of them, as we already marked higher in text, are not used to the certain category of subjects by virtue of features them legal status. A such current legislation for today foresees disciplinary responsibility of advocate only.

To our opinion, the legislative fixing only of disciplinary responsibility of advocate is fully just, in fact an advocate is a professional rank, and consequently and attracted he has to be for violation of professional duties. In addition, as we marked already, feasant a person which carries on advocate activity, other types of offences, except for disciplinary, very often appears incompatible with professional ethics of advocate and results in the offensive of him disciplinary responsibility.

Consequently, can with a confidence assert that the law of Ukraine «On advocacy and advocate activity» indeed perfected the mechanism of responsibility of advocates, defining the clear list of grounds of their bringing in to disciplinary responsibility, setting transparent and contention procedure of consideration of question of attracting of advocate to disciplinary responsibility. However one business to fasten the proper positions in a legislation, and other to provide them practical embodiment, therefore judging about the real efficiency of norms of the noted law is possible it will be in a few years, after their verification by valuable

application in practice.

Key words: responsibility, social responsibility, legal responsibility, the lawyer disciplinary responsibility, disciplinary proceedings.

У демократичній правовій державі взаємини між усіма учасниками суспільних відносин, незалежно від того, є це окрема людина (громадянин), підприємство, установа, державний орган, посадова особа, будуються за принципом взаємної відповідальності. Відповідальність, на наше переконання, виступає критерієм цивілізованості суспільних відносин, вона є одним із тих специфічних засобів (факторів), що гарантують підтримку цілісності та злагодженості суспільства, забезпечують панування у ньому режиму законності і правопорядку.

Відповідальність застосовується індивідуально до кожного з учасників суспільних відносин, тому специфіка правового статусу тих чи інших категорій учасників суспільних відносин зумовлює особливості їх відповідальності. Це стосується й адвокатів, питання відповідальності яких врегульовані спеціальним законом.

Питання юридичної відповідальності, в тому числі адвокатів, у своїх працях вивчали О.М. Бандурка, С.Я. Фурса., Л.В. Тацій, В.В. Медведчук, І.Є. Марочкін, Н.В. Сібільова, А.П. Гель, Г.С. Семаков, С.П. Кондракова, Л.К. Савюк та інші. Ці та інші дослідники зробили значний внесок у розробку проблематики правового статусу адвокатів, однак на тлі масштабних реформаційних процесів у нашій державі, зокрема у сфері права та управління, деякі аспекти їх правового становища вимагають більш детального опрацювання, тим більше, що у липні 2012 року було прийнято новий закон «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», метою якого було вдосконалення правового статусу адвокатів, в тому числі механізм їх відповідальності.

У зв'язку із вищевикладеним, метою даної статті є: дослідити механізм відповідальності адвоката та запропонувати шляхи його удосконалення. Для цього планується розглянути поняття соціальної та юридичної відповідальності, розглянути види юридичної відповідальності адвокатів, її підстави та порядок притягнення до неї.

У першу чергу, слід визначитись із тим, що ж таке відповідальність. Так у словниковій літературі термін «відповідальність» має такі тлумачення. Це:

- покладений на когось або взятий на себе обов'язок відповідати за певну ділянку роботи, справу, за чийсь дії, вчинки, дії;
- обов'язкова порука під страхом відповіді, стягнення;
- необхідність, обов'язок відповідати за свої дії, вчинки, бути відповідальним за них [1, 177; 2, 717].

Загалом, необхідно зазначити, що відповідальність спершу виникла як соціальне, а не юридичне явище. Ще у часи первісного суспільства відповідальність була засобом забезпечення одноманітності та обов'язковості виконання усіма членами спільноти діючих норм (правил, звичаїв), що гарантувало її єдність. А.М. Михненко пише, що суспільна відповідальність – ступінь відповідності дій суб'єктів суспільства взаємним вимогам, чинним суспільним нормам, загальним інтересам. Вона є засобом підтримання цілісності суспільства, суспільної злагоди, соціальної справедливості, удосконалення суспільних відносин [3, 94].

Цікавою є точка зору І.Т. Фролова та А.А. Гусейнова, які, обґрунтовуючи загально філософську сутність «відповідальності», зазначають, що вона включає у себе філософську та соціологічну проблему співвідношення здатності та можливості людини виступати як суб'єкт своїх дій та більш конкретні питання щодо: здатності людини свідомо (добровільно) виконувати певні вимоги і виконувати поставлені перед ним завдання; здійснювати правильний моральний вибір; досягати певного результату, а також пов'язані із цим питання правоти та винуватості людини, можливості схвалення або засудження її вчинків, винагородження або покарання [4, 403].

Внаслідок розвитку та ускладнення суспільних відносин на певному історичному етапі виникли держава і класове суспільство, в яких відповідальність міцно закріпилася як один із головних засобів регуляції поведінки індивіда, відповідно до вимог суспільства, а також зазнала суттєвого вдосконалення її видів та форм [5].

У сучасному цивілізованому суспільстві, де право є основним регулятором суспільних відносин, головне місце посідає правова або юридична відповідальність. У юридичній літературі зустрічаються різні погляди на сутність поняття відповідальність. Так, наприклад, С.М. Братусь, вважав, що юридична відповідальність – це стан державного (або громадського), в межах, встановлених законом, примусу до виконання порушеного обов'язку [6, 4]. При цьому науковець наголошував на тому, що головне призначення відповідальності полягає саме у державному примусі до реального виконання обов'язків, а не покладанні додаткових обов'язків на особу, яка вчинила протиправну дію [6, 7].

М.І. Матузов та І.М. Сенякін визначають юридичну відповідальність як правові відносини, що виникають на підставі вчиненого правопорушення між державою, в особі її спеціальних органів та правопорушником, на якого покладається обов'язок зазнати відповідних позбавлень та негативних наслідків за вчинене правопорушення, за порушення вимог, що містяться у нормах права [7, 543].

На думку О.Ф. Скакун, юридична відповідальність – передбачені законом вид і міра державно-владного (примусового) зазнання особою втрат благ особистого, організаційного і майнового характеру за вчинене правопорушення [8, 431]. Дослідниця виокремлює такі основні характеризуючі ознаки юридичної відповідальності: 1. Спирається на державний примус у формі каральних і правовідновлюючих (компенсаційних) способів; 2. Виражається в обов'язку особи зазнавати певних втрат – позбавлення конкретних благ особистого (позбавлення волі, посади та ін.), організаційного і майнового характеру (конфіскація майна, штраф) за свою вину, тобто нести кару, яка є новим, додатковим, юридичним обов'язком, що не існував до правопорушення; 3. Настає лише за вчинені або вчинювані правопорушення у разі встановлення складу правопорушення; 4. Здійснюється компетентним органом у суворій відповідності до закону, а саме – з санкціями норм права, якими встановлюються вид і міра втрат; 5. Здійснюється в процесі правозастосовної діяльності за дотримання певного процедурно-процесуального порядку і форм, встановлених законом [8, 431-432].

З точки зору І.М. Погрібного юридичну відповідальність слід розуміти як вид і міру примусового позбавлення благ майнового або особистого немайнового характеру, що належать правопорушникові [9, 104].

В.В. Лазарев у своїх працях пише, що юридична відповідальність розуміє – це обов'язок особи зазнавати певних позбавлень державно-владного характеру, передбачених законом, за скоєне правопорушення [10, 159].

З позиції О.Ф. Черданцева юридичну відповідальність слід розуміти як обов'язок особи, яка вчинила правопорушення, зазнати несприятливих наслідків (позбавлення). Вона, відповідальність, виступає як зустрічна міра, покладена з боку держави або потерпілого за допомогою держави на правопорушника. Реалізація цього заходу не залежить від бажання або небажання правопорушника. Відповідальність полягає у позбавленні якихось прав або в покладанні додаткових обов'язків. Ці позбавлення можуть бути: а) особистого характеру (позбавлення життя, свободи); б) майнового характеру (штраф, конфіскація майна, відшкодування заподіяної шкоди); в) організаційного характеру (звільнення з посади, закриття підприємства та ін.); г) престижного характеру (догана, позбавлення нагород, почесних звань та ін.); д) позбавлення певних прав (займатися певною діяльністю, позбавлення водійських прав та ін.) [11, 316].

Отже, спираючись на вищевикладені наукові точки зору, можемо констатувати, що більшість із них мають тільки зовнішні відмінності, тобто у формулюванні визначення поняття відповідальності, втім його сутність при цьому залишається незмінною – це обов'язок особи, що вчинила порушення, зазнати негативних наслідків певного характеру. Тобто, відповідальність – це специфічна форма обов'язку, що виникає тільки у разі порушення чийогось права (свободи, законного інтересу).

Існує кілька різновидів юридичної відповідальності, і деякі з них, як ми вже зазначали вище по тексту, не застосовуються до певної категорії суб'єктів у силу особливостей їх правового статусу. Так, діюче законодавство на сьогодні передбачає тільки дисциплінарну

відповідальність адвоката. При цьому, це не означає, що фізичну особу, яка є адвокатом, не можна притягнути до кримінальної, адміністративної чи іншої відповідальності в разі вчинення нею правопорушення, однак відповідати у цих випадках вона буде не як адвокат, а як звичайна фізична особа. Тобто, спеціальних статей у КК України чи КУпАП для адвоката, як скажімо для посадових осіб, немає. У той же час, притягнення особи, що є адвокатом до іншої, окрім дисциплінарної, відповідальності, також може вплинути на її правове становище як адвоката. Наприклад, статтею 32 закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», передбачено, що право на заняття адвокатською діяльністю припиняється шляхом анулювання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю у разі набуття чинності обвинувальним вироком суду стосовно адвоката за вчинення тяжкого, особливо тяжкого злочину, а також злочину середньої тяжкості, за який призначено покарання у виді позбавлення волі [12]. Також, вчинення особою, яка займається адвокатською діяльністю, адміністративного проступку є порушенням Правил адвокатської етики, в яких зазначається, що у своєму приватному житті адвокат також зобов'язаний дотримуватися закону, не вчиняти правопорушень і не сприяти зумисно їх скоєнню іншими особами [13]. А порушення цих правил, у свою чергу, є підставою для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності.

Отже, на нашу думку, законодавче закріплення тільки дисциплінарної відповідальності адвоката є цілком справедливим, адже адвокат – це професійне звання, а отже, і притягати його має за порушення професійних обов'язків. Крім того, як ми вже зазначали, вчинення особою, яка займається адвокатською діяльністю, інших видів правопорушень, окрім дисциплінарних, дуже часто виявляється несумісним з професійною етикою адвоката та тягне за собою настання його дисциплінарної відповідальності.

Відповідно до статті 33 закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», дисциплінарним провадженням є процедура розгляду письмової скарги, яка містить відомості про наявність у діях адвоката ознак дисциплінарного проступку [12]. Здійснюється це провадження кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури за адресою робочого місця адвоката, зазначеною в Єдиному реєстрі адвокатів України [12].

У зазначеному законі зазначається, що право на звернення до кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури із заявою (скаргою) щодо поведінки адвоката, яка може бути підставою для дисциплінарної відповідальності, має кожен, кому відомі факти такої поведінки [12]. Такий підхід спрямовано на покращення контролю за ефективністю та якістю функціонування інституту адвокатури. Разом із тим, у законі встановлено, що не допускається зловживання правом на звернення до кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, у тому числі ініціювання питання про дисциплінарну відповідальність адвоката, без достатніх підстав, і використання зазначеного права як засобу тиску на адвоката у зв'язку зі здійсненням ним адвокатської діяльності. Дисциплінарну справу щодо адвоката не може бути порушено за заявою (скаргою), що не містить відомостей про наявність ознак дисциплінарного проступку адвоката, а також за анонімною заявою (скаргою) [12]. Тобто законодавець передбачив, що такий, так би мовити, широкий контроль за діяльністю адвокатів, втім не має перешкоджати їх нормальній діяльності та виступати засобом примусового впливу на них під час здійснення адвокатської діяльності.

Підставами для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності є тільки вчинення ним дисциплінарного проступку, при цьому дисциплінарним проступком адвоката визнається:

- 1) порушення вимог несумісності;
- 2) порушення присяги адвоката України;
- 3) порушення правил адвокатської етики;
- 4) розголошення адвокатської таємниці або вчинення дій, що призвели до її розголошення;
- 5) невиконання або неналежне виконання своїх професійних обов'язків;
- 6) невиконання рішень органів адвокатського самоврядування;
- 7) порушення інших обов'язків адвоката, передбачених законом [12].

Санкції закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [12] передбачають такі види стягнень за вчинення адвокатами дисциплінарних проступків:

- 1) попередження;
- 2) зупинення права на заняття адвокатською діяльністю на строк від одного місяця до одного року у разі:
  - повторного протягом року вчинення дисциплінарного проступку,
  - порушення адвокатом вимог щодо несумісності,
  - систематичного або грубого одноразового порушення правил адвокатської етики;
- 3) для адвокатів України – позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю шляхом анулювання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю з наступним виключенням з Єдиного реєстру адвокатів України (для адвокатів іноземних держав – виключення з Єдиного реєстру адвокатів України) у разі:
  - порушення присяги адвоката,
  - розголошення адвокатом відомостей, що становлять адвокатську таємницю, використання їх у своїх інтересах або в інтересах третіх осіб,
  - заподіяння протиправними діями адвоката, пов'язаними зі здійсненням ним адвокатської діяльності, значної шкоди клієнту, якщо така шкода встановлена судовим рішенням, що набуло чинності,
  - систематичного або грубого одноразового порушення правил адвокатської етики, що підриває авторитет адвокатури України.

Відповідно до статті 37 закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», дисциплінарне провадження відбувається у чотири стадії, а саме:

- 1) проведення перевірки відомостей про дисциплінарний проступок адвоката;
- 2) порушення дисциплінарної справи;
- 3) розгляд дисциплінарної справи;
- 4) прийняття рішення у дисциплінарній справі [12].

На першому етапі перевірка викладених у заяві відомостей здійснюється членом дисциплінарної палати кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури і за результатами складається довідка, яка повинна містити викладення обставин, виявлених під час перевірки, висновки та пропозиції щодо наявності підстав для порушення дисциплінарної справи. Усі матеріали перевірки подаються на розгляд дисциплінарної палати.

За результатами розгляду дисциплінарна палата більшістю голосів її членів, присутніх на засіданні, вирішує питання про порушення або відмову в порушенні дисциплінарної справи стосовно адвоката.

Законом встановлено тридцятиденний строк розгляду дисциплінарної справи. При цьому, гарантовано відкритий (крім випадків, якщо це може призвести до розголошення адвокатської таємниці) розгляд справи на засадах змагальності.

За результатами розгляду більшістю голосів від загального складу дисциплінарної палати приймається вмотивоване рішення про притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності за вчинення дисциплінарного проступку і застосування до нього дисциплінарного стягнення або про закриття дисциплінарної справи, а рішення про припинення права на заняття адвокатською діяльністю приймається двома третинами голосів від її загального складу. Під час обрання виду дисциплінарного стягнення, враховуються обставини вчинення проступку, його наслідки, особа адвоката та інші обставини.

Усі відомості щодо набуття права на заняття адвокатською діяльністю, а також зупинення або припинення такого права, вносяться в установленому Законом порядку до Єдиного реєстру

адвокатів України.

Законом передбачено право адвоката, щодо якого відбувається дисциплінарне провадження, оскаржувати рішення кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури чи ради адвокатів регіону, прийняті в ході розгляду питання про притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, до Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури чи Ради адвокатів України або до суду.

Отже, можемо з упевненістю стверджувати, що закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» дійсно вдосконалив механізм відповідальності адвокатів, визначивши чіткий перелік підстав їх притягнення до дисциплінарної відповідальності, встановивши прозору та змагальну процедуру розгляду питання притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності. Втім, одна справа закріпити відповідні положення у законодавстві, а інша – забезпечити їх практичне втілення, тож судити про справжню ефективність норм зазначеного закону можна буде через декілька років, після їх перевірки шляхом повноцінного застосування на практиці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
2. Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка / В. Даль. – М.: Государственное издательство иностранных национальных словарей, 1955. – Т. 2. – 777 с.
3. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін.; за ред. Ю.В. Ковбасюка, В.П. Трощинського, Ю.П. Сурміна. – К.: НАДУ, 2010. – 820 с.
4. Философский словарь / под ред. И.Т. Фролова. – 7-е изд., перераб. и доп. – М.: Республика, 2001. – 719 с.
5. Чепульченко Т.О. Соціальна відповідальність: поняття та сутність [Електронний ресурс] / Т.О. Чепульченко // Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Політологія. Соціологія. Право. – 2010. – № 1. – Режим доступу: [http://visnyk-ppsp.kpi.ua/uk/2010-1/10%20-%201\(5\)%20-%2023.pdf](http://visnyk-ppsp.kpi.ua/uk/2010-1/10%20-%201(5)%20-%2023.pdf)
6. Братусь С.Н. Юридическая ответственность и законность. Очерк теории / С.Н. Братусь. – М.: «Юридическая литература», 1976. – 215 с.
7. Теория государства и права: курс лекций / под ред. Н.И. Матузова и А.В. Малько. – М.: Юристъ, 1997. – 672 с.
8. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: підручник / О.Ф. Скакун; пер. з рос. – Харків: Консум, 2001. – 656 с.
9. Погребной И.М. Теория права: учебное пособие / И.М. Погребной. – 3-е изд., испр. и доп. – Х.: Государственное специализированное издательство «Основа», 2003. – 128 с.
10. Общая теория права и государства: учебник / под ред. В.В. Лазарева. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Юристъ, 2001. – 520 с.
11. Черданцев А.Ф. Теория государства и права: учебник для вузов / А.Ф. Черданцев. – М.: Юрайт, 2000. – 432 с.
12. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 27. – Ст. 282.
13. Правила адвокатської етики від 17.11.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://vkdka.com.ua/index.php?page=rrr_vkka&id=66